УДК 338.22

А.І. Сухоруков

Радник при дирекції Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України, доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України

ІНСТИТУЦІЙНА СКЛАДОВА СТРУКТУРНИХ РЕФОРМ У РЕАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Здійснено аналіз взаємозв'язку сучасних організаційних структур та ефективності господарювання в економіці України. Запропоновано шляхи раціоналізації організаційно-правових форм господарювання та підвищення дієвості державного регулювання інституційних змін у реальній економіці.

Ключові слова: *організаційні структури, модернізація, корпоратизація, державне регулювання*

Інституційні реформи забезпечують синергетичний ефект, дають змогу краще структурувати економіку, адаптувати її до змін, повніше використати конкурентні переваги, впорядкувати відносини влади й бізнесу. Актуальною проблемою сучасної економіки стає формування інституцій, здатних мобілізувати інвестиції, реалізувати базисні інновації, налагоджувати кооперaційні зв'язки, підвищувати конкурентоспроможність економіки, сприяти збільшенню надходжень до бюджету, здіснювати соціальні та екологічні проекти.

Серед базисних організаційно-економічних інновацій виокремлюють два типи [10]. До першого відносять галузеву і технологічну реструктуризацію економіки, до другого — радикальні зміни у формах власності, методах та організаційних формах господарювання. Інновації другого типу є похідними, проте мають і самостійне значення, оскільки створюють гнучкі механізми для мотивації нововведень, мобілізації інноваційних інвестицій. Багатоукладна економіка не є новацією нашого часу, проте нині вона трансформується в інтегровану економіку, де гармонійно сполучаються всі форми власності (дрібна приватна, корпоративна, державна, міжнародна) і капітали різного розміру.

Конкурентні переваги країни найліпше реалізують транснаціональні корпорації та інші потужні організаційні структури. Завданням держави при цьому є узгодження процесів транснаціоналізації та розвитку економіки з інтересами держави і суспільства. Конкурентоспроможність країни зумовлюється наявністю міцного корпоративно-кооперaційного

каркасу економіки та розширенням участі національних компаній у міжнародному поділі праці. Найбільші виробничі ресурси перебувають у розпорядженні великих корпорацій, проте останні не можуть розширювати ринки та генерувати інновації, не спираючись на малий і середній бізнес, а особливо — на венчурний бізнес. Запорукою ефективності економіки стають симбіоз великого і дрібного бізнесу, різноманітність організаційних форм та розмірів компаній [1—12].

Метою цієї статті є оцінювання ефективності організаційних форм господарювання під кутом зору їх відповідності національним особливостям модернізації економіки та умовам глобалізації економічного простору, а також оновлення методологічних і методичних підходів до раціоналізації організаційних структур в економіці України.

Конкурентоспроможні організаційні структури мають представляти інтереси країни на світових ринках, сприяти формуванню національної моделі модернізації, забезпечувати зменшення операційних і трансакційних витрат та стійкість національної економіки під час кризи [13]. Оновлення теорії модернізації пов'язане з появою національних моделей модернізації і переходом розвинених країн до постіндустріальної економіки [14]. Зауважимо, що індустріальний сектор у Європі довгий час був провідним (в Англії — понад століття, у Німеччині — близько 80 років). Україна повністю не опанувала переваги індустріалізації, а в окремих галузях її господарства навіть спостерігається деіндустріалізація. Тому реальним для нашої держави завданням є індустріалізація економіки на основі технологічної модернізації та розширення присутності на світових ринках з поступовим переходом до постіндустріальної економіки.

Раціоналізація організаційно-правових форм господарювання є важливою умовою модернізації реальної економіки. Недостатня кількість конкурентоспроможних структур звужує можливості мобілізації інвестиційних ресурсів та інноваційного розвитку економіки. Роль промисловості в економіці України лишається значною, відбулася диверсифікація промислового комплексу, і до його складу увійшли консалтингові, фінансові, банківські, логістичні, лізингові, торговельні та інші структури. Проте загострилися проблеми, викликані подрібненням промислових структур у процесі приватизації, неналежним контролем за виконанням приватизаційних угод, руйнуванням територіально-виробничих комплексів, скороченням попиту на засоби виробництва всередині країни, низьким рівнем менеджменту. Нині спостерігається тенденція зниження фізичних обсягів випуску низки важливих видів промислової продукції (див. табл. 1).

За 2005—2010 рр. частка промисловості у загальному обсязі валової доданої вартості зменшилася з 30,9 до 27,6%, частка випуску промислової продукції у загальному обсязі випуску продукції — з 47,8 до 43,5%, кількість найманих працівників — з 3913,3 тис. до 2833,7 тис. осіб, а частка збиткових підприємств зросла з 37 до 42% [15]. Зношеність основних засобів за період 2005—2009 рр. зросла з 57,9 до 61,8%.

Організаційно-правові форми промислових підприємств у процесі ринкових перетворень, приватизації, реформ у законодавстві зазнали певних змін. Серед визначених у законодавстві організаційно-правових форм у промисловості на 1 січня 2011 р. переважали товариства з обмеженою відповідальністю (48,6%), друге місце посідали приватні підприємства (25,8), третє — акціонерні товариства (5,3), чет-

верте — відокремлені підрозділи (4,5), на п'ятому місці були комунальні підприємства (2,7), на шостому — дочірні підприємства (2,6%). Частка державних підприємств становила 0,9% (у добувній промисловості — 3,0%), спільних — 0,7, іноземних підприємств — 0,2% (табл. 2).

Таблиця 1. **Виробництво окремих видів промислової продукції в Україні***

Вид продукції	2006	2007	2008	2009	2010
Добування паливно-енергетичних корисних копалин					
Вугілля готове, млн т	61,7	58,9	59,5	55,0	54,4
Нафта сира, млн т	3,3	3,3	3,2	2,9	2,6
Газ природний, млрд м^3	20,1	20,2	20,6	20,7	19,1
Легка промисловість					
Тканини, млн м^2	99,9	114,3	109,1	86,8	87,8
Шкіра оброблена, млн м^2	4,2	3,8	4,4	2,9	2,6
Виробництво продуктів нафтоперероблення					
Бензин моторний, млн т	3,9	4,2	3,2	3,3	2,9
Мазути паливні важкі, млн т	3,8	3,5	2,5	2,6	2,4
Мастила, масла інші, тис. т	210	214	188	103	110
Хімічна та нафтохімічна промисловість					
Волокна хімічні, тис. т	39,9	40,3	34,8	15,7	15,2
Шини, тис. шт.	9245	7411	6631	4805	5430
Машинобудування					
Верстати, шт.	289	336	307	97	66
Екскаватори, шт.	813	1044	921	143	106
Телевізори, тис. шт.	431	507	558	238	67
Автомобілі легкові, тис. шт.	267	380	402	65,7	75,3
Автобуси, тис. шт.	7,7	9,1	10,2	1,5	2,7
Автомобілі вантажні, тис. шт.	12,1	11,4	11,8	2,5	4,9

* *Складено за:* Статистичний щорічник України за 2009 р. / Держкомстат України. — К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2010. — 566 с.; Статистичний бюлетень "Про основні показники роботи промисловості України за січень-грудень 2010 року" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Таблиця 2. **Форми господарювання у промисловості України (станом на 01.01.11)***, од.

Форма господарювання	Усього	Добувна	Переробна	Виробництво і розподіл електроенергії, газу, води
Усього	127 503	5075	116 707	5721
з них:				
Приватне підприємство	32 898	835	31 738	325
Колективне підприємство**	3 862	61	3 760	41
Державне підприємство	1 179	152	981	46

Закінчення табл. 2

Форма господарювання	Усього	Добувна	Переробна	Виробництво і розподіл електроенергії, газу, води
Комунальне підприємство	3 543	36	1 270	2237
Дочірнє підприємство	3 416	134	3 111	171
Іноземне підприємство	204	4	198	2
Орендне підприємство**	152	8	125	19
Спільне підприємство**	856	14	841	1
Акціонерне товариство	6 785	357	6 200	228
з них:				
публічне (ПАТ)	287	16	246	25
приватне (ПрАТ)	316	16	293	7
відкрите (ВАТ)**	2 902	178	2 622	102
закрите (ЗАТ)**	3 167	141	2 934	92
Товариство з обмеженою відповідальністю	61 921	3016	57 500	1405
Товариство з додатковою відповідальністю	105	12	91	2
Повне товариство	182	4	177	1
Командитне товариство	83	—	83	—
Кооператив	1 756	30	1 633	93
Організація	461	2	436	23
Асоціація	120	4	112	4
Корпорація	82	5	71	6
Консорціум	16	1	15	—
Концерн	39	3	35	1
Філія (окремий підрозділ)	5 810	344	4 436	1030
Споживче товариство	361	3	339	19
Спілка споживчих товариств	23	—	23	—
Громадська організація	33	—	31	2

* *Складено за:* Показники ЄДРПОУ на 01.01.11 р. Експрес-випуск Державної служби статистики України № 12 від 20.01.2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

** Чинним законодавством не передбачено реєстрацію нових підприємств з такими організаційно-правовими формами.

Згідно із Законом України "Про акціонерні товариства" від 17 вересня 2008 р. ВАТ і ЗАТ повинні здійснити реорганізацію. Наразі більшість акціонерних товариств є закритими (2,5%), частка ВАТ перебуває на рівні 2,3%, ПрАТ — 0,3, ПАТ — 0,2%.

Кількість великих підприємств та об'єднань (асоціації, корпорації, консорціуми, концерни) незначна, тоді як саме вони забезпечують основну зайнятість, найбільший обсяг реалізації продукції та капітальних інвестицій (табл. 3).

Таблиця 3. **Показники промислових підприємств за їх розмірами в Україні***

Показник	Підприємства		
	великі	середні	малі
Частка підприємств, % до загальної кількості			
2006	1,2	12,7	86,1
2009	1,6	11,0	87,4
Кількість найманих працівників, % до загальної кількості			
2006	51,7	37,7	10,6
2009	58,3	30,2	11,5
Середньомісячна зарплата найманих працівників, грн			
2006	1458,89	874,98	571,14
2009	2560,66	1403,76	1015,82
Обсяг реалізованої продукції, % до загального обсягу			
2006	69,7	25,2	5,1
2009	71,7	23,1	5,2
Операційні витрати на одиницю реалізованої продукції (робіт, послуг), коп./грн			
2006	92,0	99,9	100,0
2009	98,8	99,2	100,5
Валові капітальні інвестиції, % до загального обсягу			
2006	72,9	22,0	5,1
2009	74,8	21,0	4,2

* *Джерело:* Діяльність суб'єктів господарювання. 2009 : стат. зб. / Держкомстат України. — К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2010. — 448 с.

Операційні витрати у великих підприємств є меншими, рентабельність операційної діяльності в них у 2009 р. становила 2,1%, тоді як у середніх — 1,1%, а у малих — взагалі була від'ємною (–0,9%) [16]. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування в цілому по промисловості у 2009 р. був від'ємним (–4788,1 млн грн), по великих підприємствах — додатним (159,3 млн грн), по середніх і малих — від'ємним (відповідно –315,6 млн грн і –1631,8 млн грн). Частка підприємств державного сектору в загальному обсязі реалізованої промислової продукції у 2009 р. становила 12,7% [17].

Одним з напрямів раціоналізації організаційних структур у промисловості є корпоратизація, яка передбачає формування вертикальних і горизонтальних корпорацій, у тому числі за участю держави [18]. Фактично, внаслідок помилок в організації приватизаційних процесів було зруйновано окремі виробничо-технологічні комплекси, звузилися можливості випуску кінцевої продукції. Натомість з'явилася величезна кількість дрібних підприємницьких структур, які внаслідок відчуження від основних засобів виробництва не здатні випускати конкурентоспроможну, високотехнологічну продукцію. Реальна корпоратизація може сприяти відновленню коопераційних зв'язків та виробничо-технологічних циклів, концентрації капіталів різних розмірів, здійсненню масштабних інвестиційних та інноваційних проектів.

У рамках раціоналізації форм господарювання слід переглянути політику щодо великих підприємств та їх об'єднань.

В Україні наразі законодавчо не врегульовано питання створення фінансово-промислових груп (Закон України "Про промислово-фінансові групи в Україні" втратив чинність). Водночас у державі створено диверсифіковані бізнес-групи, які за структурою відповідають ФПГ (табл. 4).

Таблиця 4. **Бізнес-групи України**

Назва	Основні сфери діяльності
"СКМ" ("SCM", "System Capital Management")	ГМК, енергетика, фінанси, телекомунікації, торгівля нафтопродуктами, нерухомість, машинобудування, медіа, футбол
"Приват"	Нафтоперероблення, ГМК, фінанси, аграрна галузь, харчова промисловість, машинобудування, хімічна промисловість, ЗМІ
"Індустріальний союз Донбасу"	Металургія, АПК, видобування вугілля, туризм, готельний бізнес, ЗМІ
"Укрпромінвест"	Харчова промисловість, автомобілебудування, авторинок, ЗМІ
"Фінанси і кредит"	Фінанси, машинобудівна і хімічна промисловість, металургія, фармацевтика
"Смарт-холдинг" ("Смарт-груп")	Суднобудування, транспорт, ГМК, будівництво, виробництво нерудних матеріалів, машинобудування, фінанси, АПК
"EastOne"	Фінанси, транспорт, металургія, роздрібна торгівля, труби, ЗМІ
"Запоріжсталь"	Металургія, виробництво коксу, фінанси, видобуток та збагачення вугілля
"Ілліч-сталь"	ГМК, машинобудування, страхова діяльність, ЗМІ, транспорт
"Донецьксталь"	ГМК, фінанси, аграрна галузь, машинобудування, вугільна промисловість, видобування залізної руди, транспорт, ЗМІ
"Універсальна інвестиційна група"	Торгівля нафтопродуктами, фінанси, транспорт, будівництво та нерухомість, харчова промисловість, хімічна промисловість
"ТАС"	Фінанси, машинобудування

Найуспішніші компанії України представлені у переліку емітентів "блакитних фішок", що є ядрами бізнес-груп (табл. 5). Українські емітенти "блакитних фішок" належать переважно до обробної промисловості, а наприклад, у Росії ці компанії є монополістами у добувній промисловості та енергетиці (РАТ "ЄЕС Росії", ВАТ "ЛУКОЙЛ", ВАТ "Газпром", ГМК "Норильський Нікель", ВАТ "Татнафта", ВАТ "Полюс Золото" та ін.).

Таблиця 5. **Перелік емітентів "блакитних фішок"(станом на 01.01.10)***

Біржа	Найменування емітента	Цінні папери	Рівень лістингу
ПФТС	ВАТ "Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча"	Акції	2
	ВАТ "Західенерго"		1
	ВАТ "Центренерго"		1
	ВАТ "Укрнафта"		1

Закінчення табл. 5

Біржа	Найменування емітента	Цінні папери	Рівень лістингу
ПФТС	ВАТ "Інтерпайп Нижньодніпровський трубопрокатний завод"	Акції	2
	ВАТ "Мотор Січ"		1
	ВАТ "Азовсталь"		2
	ВАТ "Дніпроенерго"		1
	ВАТ "Єнакіївський металургійний завод"		2
	ВАТ "Алчевський металургійний комбінат"		2
	ВАТ "Донбасенерго"		1
	ВАТ "Концерн "Стирол"		1
	ВАТ "Полтавський ГЗК"		2
	ВАТ "Маріупольський завод важкого машинобудування"		2
	ВАТ "Сумське машинобудівне НВО ім. М.В. Фрунзе"		2
	ВАТ "Укртелеком"		1
УБ	ВАТ "Концерн "Стирол"		2
	ВАТ "Мотор Січ"		1

* *Джерело:* Річний звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2009 рік [Електронний ресурс]. — К., 2010. — С. 26. — Режим доступу: <http://www.ssmsc.gov.ua>.

Серед механізмів державного управління на утворення форм господарювання найбільше впливає антимонопольне регулювання. Зміна підходів до антимонопольного регулювання у світі передбачає врахування особливостей злиття й поглинання. Злиття здатне підсилити конкурентоспроможність національних компаній на світовому ринку.

У США антимонопольне регулювання визнають доцільним тільки стосовно природних монополій, а щодо звичайних монополій вважається необов'язковим позбавляти фірму монопольного становища, якщо воно досягнуте завдяки високим діловим якостям. У середині 80-х років XX ст. США внесли зміни до антитрестівського законодавства на користь наукомістких галузей. У цій країні не заперечують проти злиття, якщо індекс Герфіндаля після цього не перевищує 1000 пунктів. Злиття може бути визнане доцільним у галузях, в яких відбуваються технологічні зміни, якщо є докази підвищення в цьому випадку ефективності виробництва, запобігання банкрутству тощо. Наприклад, рішення про злиття корпорацій "Chrysler" і "American Motors" не скасували, оскільки "American Motors" було визнано банкрутом. Проте злиття забороняють тоді, коли воно створює бар'єри для виходу на ринок нових фірм, або у разі, якщо викрито таємні угоди стосовно обмеження конкуренції.

В європейських країнах антимонопольна політика більшою мірою регламентує діяльність вже сформованих монополій незалежно від

того, якими шляхами вони домоглися монопольного становища, при цьому регулювання не передбачає структурних змін, тобто не містить вимог про подрібнення компаній. Однією з причин саме такого підходу до монополій є те, що європейські країни на відміну від США розташовані на порівняно малих територіях. У таких умовах для досягнення ефективного масштабу виробництва виникає потреба дозволяти провідним фірмам укрупнювати своє виробництво.

В Україні інноваційні структури формуються повільно. Характерними рисами нашої країни є розрив між академічною, університетською і фірмовою наукою, слабкий розвиток інноваційної інфраструктури. За період 2007—2009 рр. частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції зменшилася в Україні з 6,7 до 4,8% [19]. Інноваційна активність станом на 1 січня 2010 р. у промисловості становила 12,8% [20].

У розвинених країнах більшість НДДКР зосереджено у великих корпораціях. У промисловості США концентрація НДДКР у великих корпораціях становить близько 50% і поєднується з високою часткою самофінансування цих робіт (понад 90% всіх витрат на НДДКР у промисловості) [21]. У промисловості України НДДКР в 2009 р. фінансувалися у таких пропорціях: власні кошти — 10,3%, кошти державного бюджету — 18,9, кошти місцевих бюджетів — 0,1, кошти позабюджетних фондів — 0,2, замовлення резидентів — 29,9, кошти нерезидентів — 38,9, інші джерела — 1,7%. Відповідно, джерела фінансування інноваційної діяльності розподілялися так: власні кошти — 65%, кошти державного бюджету — 1,6, кошти місцевих бюджетів — 0,1, кошти вітчизняних інвесторів — 0,4, кошти нерезидентів — 19, кредити — 11,8, інші джерела — 2,1% [20, с. 84, 199].

У зарубіжних корпораціях відбувся перехід до відкритої моделі інноваційної діяльності через децентралізацію НДДКР. В інноваційній сфері ефективно співпрацюють великий и малий бізнес: корпорації скуповують малі інноваційні фірми, укладають з ними ліцензійні й контрактні угоди, стають інвесторами їхніх НДДКР, утворюють партнерства для реалізації нововведень, що сприяє подоланню технічної та ринкової невизначеності нових продуктів. Корпорації надають позики та здійснюють операції з акціями малих фірм. Досвід доводить ефективність таких структур, як технологічні альянси [22], венчурні й аутсорсингові фірми, науково-дослідні консорціуми, у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, біотехнологій, виробництва нових матеріалів, аерокосмічній та хімічній галузях. Наприклад, до об'єднання "Chemical Industry VISION 2020 Technology Partnership" входять 15 компаній-членів, а також 167 компаній, 39 університетів та 21 державна установа у статусі учасників [23].

Важливою умовою активізації інноваційної діяльності є партнерство між урядом, промисловими компаніями, вищими навчальними закладами та місцевими органами влади в рамках формування національної й регіональних інноваційних систем. Стимулом інноваційного розвитку стають технологічні трансферти — передача акціонованим підприємствам результатів НДДКР, створених у державному секторі або за кошти держави.

У світовій практиці апробовано заходи, що мотивують розвиток регіональних інноваційних структур: наукових, технологічних, інноваційних і промислових парків; інкубаторів малого інноваційного бізнесу; центрів трансферу технологій. Це, зокрема, реалізація цільових програм, прямі державні субсидії та цільові асигнування місцевих органів влади, податкові пільги. В Україні законодавством передбачено фінансову підтримку технопарків [24]. Відповідно до цього зареєстровано 16 технопарків [25]. Технопарки з 2000 по 2009 р. реалізували інноваційної продукції на суму 12,2 млрд грн, проте у 2009 р. цей показник дорівнював лише 341,7 млн грн, що на 509,8 млн грн менше, ніж у 2008 р. Частка технопарків в обсязі реалізованої інноваційної продукції у 2008 р. становила тільки 1,9%, тоді як у 2005 р. — 9,1% [20, с. 236—238; 26]. Зменшення обсягів інноваційної продукції відбувається внаслідок блокування статей законів України "Про інноваційну діяльність" і "Про спеціальний режим діяльності технопарків".

Досвід переконує, що найбільш динамічно розвиваються регіони, в яких сформовано промислові кластери. Територіальна близькість компаній полегшує обмін капіталами, ідеями і досвідом, поліпшує логістику. Інвестиційна привабливість підприємств зростає через входження їх у мережеві структури типу кластерів, які забезпечують ефективний діалог між бізнесом і урядом та можливості поєднання державних і приватних інвестицій. Держава може перейти від підтримки окремих галузей до підтримки кластерів, оскільки це дає змогу спрямувати ініціативи уряду на вирішення спільних для багатьох компаній проблем без загроз для конкуренції. Дохід від цільових урядових інвестицій у розвиток кластерів, за інших рівних умов, може бути більшим, ніж від інвестицій у окремі галузі та в економіку в цілому.

Проведений аналіз дає змогу зробити висновок про такі недоліки організаційних структур та пов'язані з цими недоліками ризики:

1. В умовах глобалізації загострюється конкуренція, водночас в Україні повільно відбуваються процеси концентрації ресурсів і збільшення капіталізації бізнесу. Подрібнення організаційних структур і територіально-виробничих комплексів під час приватизації призвело до розривання коопераційних зв'язків, звуження внутрішнього попиту на засоби виробництва, зменшення фізичних обсягів випуску продукції, скорочення кількості працівників.

2. Саме великі промислові структури України забезпечують основну частку зайнятих, найбільший обсяг реалізації продукції та капітальних інвестицій. Недостатня кількість таких структур заважає формуванню коопераційного каркасу промисловості. Найуспішнішими є диверсифіковані бізнес-групи, проте вплив їх на ринок обмежений.

3. Інноваційні структури у промисловості України перебувають у зародковому стані, не враховується зарубіжний досвід створення технологічних альянсів, частка технопарків у реалізованій інноваційній продукції зменшується.

4. Повільно здійснюються заходи щодо формування регіональних мережевих структур, що звужує можливості поєднання державних і приватних інвестицій, ефективного використання ресурсів, цільової державної пітримки промислових кластерів.

5. Зазначене зумовлює посилення загроз економічній безпеці держави: зростання зношеності основних засобів; погіршення структури експорту; збільшення частки іноземного капіталу у стратегічних галузях; технологічне відставання; зниження конкурентоспроможності продукції; поширення іноземної технічної й технологічної експансії.

Для раціоналізації організаційно-правових форм господарювання доцільно реалізувати такі заходи:

1. Забезпечити моніторинг показників економіки стосовно організаційно-правових структур з метою оцінювання їхнього внеску в розвиток країни та обґрунтування пропозицій щодо приватизації підприємств, їх модернізації й об'єднання, управління корпоративними правами держави.

2. Опрацювати схему утворення корпорацій за участю держави через отримання нею корпоративних прав в обмін на передачу до статутного капіталу прав на нематеріальні активи, створені за державні кошти, або прав держави на користування природними ресурсами. Розглянути можливість участі регіональної влади в капіталі корпорацій.

3. З метою раціоналізації форм господарювання переглянути державну політику стосовно великих підприємств та їх об'єднань, сприяти корпоратизації на основі вертикальної інтеграції. Наприклад, укладання концесій, виділення землі та надання дозволів на розкривні роботи щодо видобутку корисних копалин мають здійснюватися за умов включення компаній з видобутку корисних копалин до вертикальних корпоративних структур металургійної, хімічної та інших галузей.

4. З метою підвищення конкурентоспроможності компаній в умовах міжнародної конкуренції й поширення процесів злиття та поглинання слід переглянути антимонопольну політику, яка не повинна перешкоджати створенню інтегрованих корпоративних структур, насамперед у наукомістких галузях. Доцільно опрацювати досвід країн, де антимонопольне регулювання вважається необхідним стосовно природних монополій і зосереджує увагу на контролі за монопольними цінами.

5. У рамках інвестиційної реформи необхідно реалізувати завдання щодо створення інвестиційної інфраструктури, у тому числі Українського банку розвитку, фонду регіонального розвитку, регіональних агенцій розвитку, фонду фінансування проектної документації, фонду адміністрування державних гарантій.

6. З метою посилення позицій на ринках високотехнологічної продукції особливу увагу треба приділити партнерству держави і бізнесу в рамках національної та регіональних інноваційних систем. Стимулом інноваційного розвитку можуть стати технологічні трансферти — передача акціонованим підприємствам результатів НДДКР, створених за підтримки держави.

7. У кожному з регіонів України залежно від економічної спеціалізації необхідно розробити програми розвитку промислових кластерів на основі диверсифікації міжсекторальних зв'язків. Державна підтримка інвестиційної діяльності має бути орієнтована насамперед на ті регіони, де створено такі програми. Держава повинна перейти від підтримки галузей до підтримки кластерів.

8. Забезпечити державну підтримку розвитку регіональних кластерів на основі кооперації великих промислових і великотоварних

сільськогосподарських підприємств. Такі об'єднання можуть сприяти відродженню легкої промисловості (бавовняно-текстильної, льняної, шкіряної та ін.). Зокрема, вирощування бавовни на Херсонщині за новими технологіями дає змогу, на думку експертів, отримувати 15—25 ц/га бавовни та мати власну сировинну базу для текстильної й швейної промисловості.

9. Напрямами державної підтримки промислових кластерів мають бути: передача цим структурам об'єктів незавершеного будівництва; створення загальної інфраструктури для зменшення трансакційних витрат; об'єднання державних і приватних інвестицій; формування державного замовлення на продукцію кластерів; організація урядових агентств із розвитку кластерів; орієнтація на кластери спеціальних (вільних) економічних зон з метою поєднання виробничих та організаційних конкурентних переваг.

10. Доцільно використати досвід Великої Британії, урядом якої було створено "Корпорацію з реорганізації промисловості" як незалежну організацію, що мала основним завданням підвищення ефективності функціонування промисловості через стимулювання раціоналізації організаційних структур, зокрема злиття малих фірм у великі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Barnet R. J.* Global Reach: The Power of the Multinational Corporations / R. J. Barnet & Ronald E. Muller. — N. Y. : Simon and Schuster, 1974. — 508 p.

2. *Белл Д.* Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Даниэл Белл ; пер. с англ. В.Л. Иноземцева. — М. : Academia, 1999. — 787 с.

3. *Дарендорф Р.* У пошуках нового устрою / Р. Дарендорф ; пер. з нім. А. Орган. — К. : ВД "Києво-Могилянська академія", 2006. — 110 с.

4. *Kahn H.* Forces for Change in the Final Third of the Twentieth Century / H. Kahn. — N. Y. : Hudson Institute, 1970. — P. 20—28.

5. *Кларк К.* Условия экономического прогресса / К. Кларк. — М. : Прогресс, 1972. — 385 с.

6. *Etzioni A.* The New Golden Rule. Community and Morality in a Democratic Society / A. Etzioni. — N. Y. : Basic Books, 1996. — 336 p.

7. *Глазьев С.Ю.* Теория долгосрочного технико-экономического развития / С.Ю. Глазьев. — М. : ВлаДар, 1993. — 310 с.

8. *Дынкин А.А.* Новый этап НТР / А.А. Дынкин. — М. : Наука, 1991. — 272 с.

9. *Иноземцев В.Л.* За пределами экономического сообщества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире / В.Л. Иноземцев. — М. : Наука,1998. — 421 с.

10. *Яковец Ю.В.* Эпохальные инновации XXI века / Ю.В. Яковец ; Междунар. ин-т П. Сорокина — Н. Кондратьева. — М. : Экономика, 2004. — 444 с.

11. *Жалило Я.А.* Теорія та практика формування економічної стратегії держави : монографія / Я.А. Жалило. — К. : НІСД, 2009. — 336 с.

12. Технологічна модернізація промисловості України / за ред. Л.І. Федулової ; Ін-т екон. та прогн. — К., 2008. — 472 с.

13. *Сухоруков А.* Антикризисная политика развитых стран / А. Сухоруков // Экономика Украины. — 2004. — № 8. — С. 16—27.

14. *Цапф В.* Теория модернизации и различия путей общественного развития / В. Цапф // Проблемы теории и практики управления. — 1998. — № 3. — С. 14—26.

15. Статистичний щорічник України за 2009 рік / Держкомстат України. — К. : ДП "Інформ.-аналіт. агентство", 2010. — 566 с.; Експрес-випуск Держкомстату України № 77 від 31.03.2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

16. Діяльність суб'єктів господарювання. 2009 : стат. зб. / Державна служба статистики України. — К. : ДП "Інформ.-аналіт. агентство", 2010. — 448 с.

17. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http//www.me.gov.ua>.

18. Указ Президента України "Про корпоратизацію підприємств" від 15 червня 1993 р. № 210/93 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

19. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

20. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. 2009 : стат. зб. / Держкомстат України. — К., 2010. — 347 с.

21. Проблема эффективности в XXI веке / [ред. В.И. Марцинкевич] ; ИМЭМО РАН. — М. : Наука, 2006. — С. 269.

22. Science & Engineering Indicator. — 2004. — Ch. 4.

23. The Chemical Industry Vision2020 Technology Partnership [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.chemicalvision2020.org/participants.html>.

24. Закон України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" від 16 липня 1999 р. № 991-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1999. — № 40. — Ст. 363.

25. Економіко-статистичний огляд діяльності Технологічного парку "ІЕЗ ім. Є. О. Патона" в 2000—2010 рр. / Національна академія наук України. Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона. — К., 2010.

26. Аналіз діяльності технологічних парків України за 2009 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.

А.И. Сухоруков. *Институциональная составляющая структурных реформ в реальной экономике.*

Представлен анализ взаимосвязи современных организационных структур и эффективности хозяйствования в экономике Украины. Предложены пути рационализации организационно-правовых форм хозяйствования и повышения действенности государственного регулирования институциональных изменений в реальной экономике.

A.I. Sukhorukov. *Institutional aspect of structure reforms in real sector.*

Analysis on relationship of modern organizational structures with management efficiency in economy of Ukraine is presented, ways to streamline the organizational structure and effectiveness of state regulation for institutional changes in the real sector is proposed.